

Türk Basınında İran Nükleer Krizi'nin Sunumu: Haberlerin Çerçevenmesi

Yrd. Doç. Dr. Deniz KILIÇ

anadolu üniversitesi, iletişim bilimleri fakültesi
basın ve yayın bölümü
dkilic@anadolu.edu.tr

Özet

İran nükleer faaliyetlerini yeniden başlattığını dünya kamuoyuna duyurduktan sonra ABD, İran'ın asıl amacının kitle imha silahları geliştirmek olduğunu iddia etmiş ve İran'ın nükleer çalışmalarını durdurması yönünde baskıların arttırılmasını istemiştir. ABD yetkilileri İran'ın bu durumdan vazgeçmemesi halinde İran'a yönelik bir operasyon yapılabileceğini söylemişlerdir. Bölgede İran'a komşu olan ve "ABD müttefiki" Türkiye'nin olası bir ABD-İran savaşının sonuçlarından en çok etkilenecek devletler arasında olması sebebiyle Türk basını durumu yakından incelemeye almıştır. Konunun başlangıcı ve gelişmesi bakımından önemli kabul edilen Eylül 2005 ve Nisan 2006 tarihleri arasında belirlenen Hürriyet, Milliyet, Sabah, Radikal, Yeni Şafak, Türkiye, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerindeki İran'ın nükleer faaliyetlerini konu alan toplam 609 haber incelenmiştir. İçerik analizi yöntemiyle incelenen haberler gazetelerin yayın politikalarına göre ABD'yi ya da İran'ı taraf alan belirli konular diğer konulara göre öne çıkarılarak veya belirli nitelermeler ile yayınlanmaktadır. Çerçeveleme çalışmalarını temel alan araştırmada seçilen gazetelerdeki haber çerçeveleri betimlenmiştir.

anahtar kelimeler: çerçeveleme kuramı, haberlerin çerçevenmesi, haberde yanlılık, yazılı basın

Cadrage des informations dans la presse turque: Le cas de la crise nucléaire iranienne

Résumé

Après que l'Iran ait annoncé dans le monde entier qu'il avait repris ses activités nucléaires les Etats-Unis ont prétendus que c'était pour pouvoir produire des armes nucléaires. Ils ont donc demandé de faire pression sur l'Iran pour que celui-ci cesse ces activités. Ils sont allés jusqu'à menacer l'Iran d'une intervention militaire. La Turquie, en tant que voisin de l'Iran a été interpellée pour établir le dialogue et résoudre la crise. Cette étude vise à démontrer comment l'Iran a été présenté dans la presse turque. Elle recouvre les périodes de septembre 2005 et avril 2006, -période d'une tension chaude- et analyse 609 articles parus dans six quotidiens, Hurriyet, Milliyet, Sabah, Radikal, Yeni Şafak, Türkiye, Zaman et Cumhuriyet. Dans ce travail qui tient compte des nouvelles de première page et ses sous-titres on essaiera de démontrer comment cette crise est cadrée dans ces différents journaux.

mots-clés : *Theories de cadrage, cadrage des nouvelles, désinformation, la presse*

Covering Iran Nuclear Crisis: Framing Choices by Turkish Papers

Abstract

US government claims Iran's nuclear program aims to develop nuclear weapons. Iran denies the allegations of developing nuclear weapons and is embarking on a nuclear program for civilian purposes only. Turkey, a neighbor of Iran, has called for diplomatic means and dialogue to resolve tension over Iran's nuclear program and has supported some countries' efforts to reach an agreement. This study aims to find out how Iran has been presented in Turkish Press. It is stated that Iran's nuclear program is a clear threat for Turkey. Basic thesis of this study is; Iran has been defined as an enemy and Turkish people were prepared as being ready for possible armed intervention to Iran in the future. Study covers the time period of 1st September 2005-1st April 2006 in the largely circulated Turkish papers. In this research, eight daily papers Hurriyet, Milliyet, Sabah, Radikal, Yeni Safak, Türkiye, Zaman and Cumhuriyet; have been scrutinized. In this study which reflects the frontpage news and the following subtitles on them, it is trying to be stated that how the parties of conflicting issue is told by Turkish Press, the bias of itself and framing of Iran nuclear program.

keywords: *framing theory, news framing, covering news, désinformation, press media*

Giriş

Bu çalışmada İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinecad'ın 2005 yılının Ağustos ayında göreve gelmesinin ardından, İran'ın askıya aldığı uranyum zenginleştirme çalışmalarına yeniden başlayacağını açıklamasıyla beraber Amerika Birleşik Devletleri ile başlayan nükleer kriz haberlerindeki çerçeveler betimlenmektedir. 2005 Eylül ayı ile 2006 Nisan ayları içinde önemli kabul edilen sekiz farklı gazetede yayınlanan haberlerde konunun nasıl ele alındığı, hangi konuların önemsenip hangilerinin büyüldüğü, "ABD'nin İran'ın kitle imha silahı yapma iddiası"nı konu alan haberlerin Türkiye'de yaygın basın olarak nitelendirilen gazetelerde nasıl sunulduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu süre zarfında iki ülke arasındaki psikolojik savaş devam ederken çevre ülkelerinin tümü olayları yakından izlemekte, yapılan açıklamalar basında yer almaktadır. Türkiye'de de yaşanan kaotik durum gazetelerde, özellikle dış haberler sayfalarında önemli yer bulmaktadır.

Muhafazakâr bir İslamcı olarak nitelenen İran'ın Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinecad 2005 yılının Ağustos ayında göreve gelir gelmez uranyum zenginleştirme programına yeniden başlayacaklarını ifade ederek yarım kalan çalışmalara devam kararı almıştı. 2004 Kasım ayında tüm uranyum dönüştürme ve zenginleştirme faaliyetlerini askıya almış olan İran tüm çalışmalarının sivil kullanım amaçlı olduğu yönündeki açıklamalarına rağmen Amerika Birleşik Devletleri, Tahran yönetimini nükleer silah geliştirmeye çalışmakla suçladı. Uranyum zenginleştirme sayesinde nükleer enerji tesislerine yakıt sağlanabilirken aynı zamanda da nükleer silah üretimi için gerekli malzemeler geliştirilmesinden endişe eden ABD tek kutuplu dünyada İran'ı kendisi ve "dünya barışı" için her bakımdan tehdit unsuru sayması İran'ı bir dizi sorunla karşı karşıya getirdi. 2005 yılının Ağustos ayından başlayan bu süreç içinde İran'a karşı ABD'nin sert tavrının yanında, AB uranyum zenginleştirme faaliyetlerinin durdurulması karşılığında, ekonomik ve siyasi anlamda teşvik edici öneriler getirdi.

Bütün bu olanlarla beraber 2006 Şubat ayı içinde Fransa'dan İran'ın nükleer faaliyetlerinin sivil nükleer programla açıklanamayacağını yönünde gelen açıklamayla beraber İran üzerindeki baskılar giderek artmaya başladı. 14 Nisan 2006 tarihinde ABD basını, ABD yönetiminin, İran'ın nükleer programını engellemek için nükleer silah kullanma da dâhil olmak üzere askeri seçenekleri ele aldığını yazdı. ABD yönetimi, İran yönetiminin 2005 yılının Ağustos ayında aldığı karardan bu tarihe kadar birçok defa İran'a yönelik bir askeri operasyon seçeneğinden bahsetmekle beraber Birleşmiş Milletler Atom Enerjisi Kurumu da İran'ın nükleer faaliyetlerinin BM denetiminde yürütülmesi konusunda uyarılarda bulundu. Bu süre zarfında BM denetimlerine olumlu yaklaşmayan ve ABD'ye karşı sert açıklamalarda bulunan İran yönetimi 2006 yılının sonlarına doğru ilk yaptırım uygulamalarıyla karşı karşıya kaldı. BM Güvenlik Konseyi tarafından

İran'a ilk yaptırım paketi, uranyum zenginleştirmekten vazgeçmesi taleplerine uymamasını takiben, 2006 Aralık ayında açıklandı. Daha sonraki yaptırım paketi ise İran'a silah ambargosu uygulanmasını, İran'ın nükleer programıyla ilişkili kişi ve kurumların mali hesaplarının dondurulmasına yönelik yaptırımların kapsamının genişletilmesini ve İran'a kredi veya borç verilmemesi çağrısını içermekteydi. İran yönetimi, BM Güvenlik Konseyi'nde yaptırım kararı alınsa da nükleer faaliyetlerine devam edeceği bildirildi.

İrak için iddia edilenlerin tersine ABD çok kısa bir süre içinde, İran'ın nükleer silah üretme kapasitesine sahip olduğuna ilişkin bir kanıt ortaya koyduğu takdirde güç kullanımı konusunda güçlü bir sava sahip olabileceği dünya basınında belirtilmekle beraber ABD'nin askeri seçenekleri ele almasının kısmen de olsa iç kamuoyuna dönük olduğu ABD basını tarafından gündeme getirildi. İran'ın Ortadoğu'da devlet dışında kalan unsurları direnişe çağırabileceği endişeleri ve İran'ın petrol kozunu kullanma konusunda yaptığı açıklamalar nedeniyle çevre ülkelerin durumdan ciddi anlamda rahatsızlık duyduklarını belirtmelerinin ardından durum gittikçe kaotik bir hal almaya başladı.

Çerçeveleme Kuramı

Çerçeveleme bir olayda belli bir konunun kurumsal tercihler ve ideolojik nedenlerden dolayı diğer konulara göre daha fazla yer tutması, zaman alması, daha görünür hale getirilmesidir. Çerçeveler ile özellikle konuyu yorumlayacak alıcı için geliştireceği tutumlara, etkileyeceği düşüncelere yönelik bir takım yollar, ifadeler önerilmektedir. Çerçeveleme analizi bilgi transferi ya da iletişim yoluyla insan bilincini etki altına alma yöntemi olarak açıklanabilir. Çerçeveleme kuramı bir iletişimsel metnin gücünü tarif etmek için tutarlı bir yol önermektedir. Çerçeveleme kuramı hem kurumsal hem de ideolojik etkenlerin bir araya geldiği bir alan olarak tanımlanabilir. Çerçeveleme kuramının iki temel kavramı Entman tarafından "*seçim*" ve "*göze çarpma/dikkat çekme*" olarak tanımlanmıştır. Çerçeveleme bakış açısı, tema, perspektif ve eğilim olarak ayrıntılanmıştır. Bir konuyu çerçevelemek için ilk önce haber metni içinde o konuyu alıcı için daha çekici hale getirmek gerekmekte özellikle diğer konulardan daha fazla dikkat çekecek sözcükler kullanılmaktadır. Belirli konularla ilgili haberlerin karşılaştırılması haber metni içinde saklı olan kritik tercihlerin açığa çıkartılmasında yarar sağlamakla birlikte metnin içine gömülmüş açık olmayan ifadelerin ayırt edilmesini kolaylaştırmakta ya da zorlaştırmaktadır (Entman 1993:52).

Farklı gazetelerde yer alan haber hikâyelerindeki başlıklarda, spotlarda, haber metinlerinde, fotoğrafaltı yazılarda değişik sözcüklerin ve hatta görüntülerin (fotoğraflar, infografikler ve vinyetler) tutarlı ve kasıtlı bir şekilde seçilmesi bazı yönlendirmelerin yapıldığını işaret etmektedir. Benzer bir şekilde Entman'ın çalışmasında da yine aynı görüngü dikkat çekmektedir. Araştırmada

Kore Hava Yolları'na ait bir yolcu uçağının Sovyet savaş uçağı tarafından düşürülmesi ile bir ABD savaş gemisi tarafından düşürülen İran Hava Yolları'na ait bir yolcu uçağının düşürülmesinin Amerikan haber dergilerinde nasıl sunulduğu betimlenmeye çalışmıştır (Entman, 1991:8).

Çerçeveler iletişimin konusu olan amaçla ilgili olarak verilen bazı bilgileri dikkat çekici hale getirmektedir. Burada dikkat/ilgi çekme ya da göze çarpmadan kasıt, ifade edilen sözcük, sembol ve diğer imlerin çerçeveleme analizlerinde izler kitle için taşıdığı "anlam", "fark edilebilirlik" ve "akılda kalıcı" olmalarıdır. Haber metinleri içindeki bilgi konumlandırma, tekrarlamalarla ya da insan yaşamının kültürel ortamındaki tanıdık semboller ile ilişkilendirilerek daha görünür hale getirilmektedir. Eğer alıcının kafasında önceden yer alan bazı bilgiler ve düşünceler, onun bilişsel davranışlarını etkileyen donanım ile uyum gösterebiliyorsa bir metnin çok açık olmayan bir parçasında yer alan tek bir düşüncenin desenlenmemiş görüntüsü bile hayli dikkat çekici olabilmektedir. Yine aynı nedenlerden dolayı metinlerde (haberlerdeki) desteklenen düşüncelerin alıcı tarafından dikkate alınması, yorumlanması veya akılda kalıcı olması çok zor gerçekleşmekte ya da gerçekleşmemektedir (Entman 1993:55).

Haber yeni olanın ne olduğuyla ilgili olduğundan bu yana, haberin çerçeveleri sadece önceden bir araya toplanmış inanışlar ve düşünceler olamamaktadır. Entman, bireyin bir haberde gördüğü her olayın, araştırmacının "olaya özgü şema" olarak adlandırdığı bir zihinsel yapı yaratmayla sonuçlandığını söylemektedir (Entman 1991:9). Bir olayla ilgili detaylar kesinlikle yeni bilgidir; eğer olay daha olmadıysa bu olayla ilgili yeni bilgiyi kimse sahiplenmez. Olayla ilgili yeni bir bilgi sunulursa, hikâyenin çerçeveleme bireysel olarak alıcıda şemanın şekillenmesine yardımcı olmaktadır. Şüphesiz yeni olay genellikle yorumlanmış olarak kullanılırken, kavramlar ve şemalar habere ayrılan yer ve zamanın koşullarıyla ilgili olarak çerçeveleme yapılmaktadır. Çok fazla çerçevesel çözümleme yapılan bir konu medyanın bir parçası haline gelmektedir. Bununla birlikte medya demokrasimiz için çok önemli süreçlerle ortaya çıkan kamusal politikalarla ilgili kamusal söylemi de bu yolla şekillendirmektedir. Çerçeveleme izleyici/okuyucunun özgünlüğü ve elbette gazetecilerin nesnellığı ile yakından ilgili olmaktadır. Burada göz ardı edilmemesi gereken izler kitlenin işlenen konuyu algılayışında etkili olan bilgilerin çoğunlukla medyada verilen ile sınırlı olmasıdır. Bu konuda da düşünülmesi gereken diğer konu gazetecilerin nesnellığı ile ilgili olmaktadır.

Çoğu alan yazında çerçevelerin iki yerde konumlandırıldığı ifade edilmektedir. Birincisi metnin kendisinde, ikincisi ise alıcının düşüncesindedir. Çerçeveleme belirli görüşlerin bir mesajın içinde sunulduğu bir süreçtir. Başka bir anlatımla bilginin zihinde işlenirken belli bir kalıpta olması çerçeveler vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bununla birlikte çerçeveler haberin kendi içindeki niteliğini de tarif etmektedir. Haber hikâyelerinin kendisine özgü yapısında

bulunan çerçeveler, konular ile ilgili belirli anlamları geliştirmek için yol gösterici, tarif edicidirler. Haber çerçeveleri anahtar kelimeler, mecazlar, kavramlar, semboller ve görsel imgeler vasıtasıyla haberler içinde yer alırlar. Sonunda haber, okunduğunda salt sözcüklerden ve görsel malzemelerden fazlasını ifade edebilmektedir. Bu sözcükler ve görsel malzemeler ile sürekli olarak "fark edilen" çerçeveler, medya ve zamanlamaya uygun olarak haberlere taşınmaktadır. Devamlı olarak desteklenen, tekrarlanan ve güçlendirilen sözcükler ile görsel malzemeler bazı düşünceleri referans alırken diğerlerini gizlemektedir (Entman, 1991:11).

Çerçeveler metin içinde bazı düşüncelere dikkat çekerken diğerlerini büsbütün görünmez hale getirebilirler. Çerçeve devamlı olarak bir bilgiyi yok etmez ancak haber metinleri kaçınılmaz olarak hikâye ile bağdaşmayan veriler içerebildiğinden maksatlı düşünceyi çerçeveler yinelemeler, konumlandırmalar, birbiriyle ilişkilendirilmiş sözcükler ve görsel malzemeleri kuvvetli çağrışımlar ile daha saf bir hale getirerek esas yorumda daha fark edilebilir, anlaşılabilir ve akılda kalacak şekle dönüştürürler. Ayrıca alıcının kafasındaki kategoriler, basmakalıp tanımlamalar ve stereotiplerden oluşan yerleşik düşünceler iletilerdeki anlamların açıklanmasında alıcılara rehberlik etmektedir (Entman, 1991:12).

Birçok çalışmada bir göstergenin diğerinden daha fark edilebilir hale nasıl getirildiği belirtilmemiştir. Bu tip değerlendirmeler de konudan konuya göre yapılmaktadır. Entman'a göre "öne çıkarma" tamamıyla büyüklük ile ilgilidir. Bir mesajdaki bazı göstergeler daha büyük diğerleri daha küçüktür. Belirli bir konunun (hikâyenin) bir unsuruna fazla yer ayrılmasını sağlayarak okuyucunun hikâyeyi yorumlanmasında daha etkili olacak imgeler öne çıkarılarak bu yolla alıcı etkilenmeye çalışılır (Entman 1993:55). Pan ve Kosicki, öne çıkartılmış imgelerin bireyin bilişsel kaynaklarında daha büyük yer aldığını ve bu öne çıkartmayla imgelere daha büyük bir etkinlik kazandırdığından bu imgelerin bir sonraki düşünce sürecini daha fazla etkilediğini kanıtlamışlardır (Pan ve Kosicki 1993:55).

Entman'a göre çerçeveler sorunu tanımlayarak ortaya koymaktadır. Var olan kazanımlar veya kayıplar açıkça ifade edilir. Soruna yol açan nedenler belirlenerek tamamen teşhis edilir. Daha sonra ahlaki değerlendirmeler yapılarak kamuoyunda sorunların nedeni ya da nedenleri olarak görülen etkenler olumsuzlanır ve duruma uygun çözüm önerileri getirilir. Çerçeveler tipik bir şekilde tanı koyar, değerlendirme yapar ve emreder (Entman 1993:56). Gamson, soğuk savaş sırasında medyada verilen çerçevelenmiş haberlerin ABD hükümet politikasının halk tarafından kabul edilmesinde etkin olarak kullanıldığını belirtmektedir. Bu çalışmada, soğuk savaş sırasında ülke içindeki ve diğer ülkelerdeki istikrarsızlığın, iç çatışmaların nedeni olarak komünist isyancıların gösterildiği ifade edilmektedir. Devlet düşmanı ilan edilen bu isyancılarla ilgili olarak onların ateist olmaları bir ahlaki eksiklik olarak halka yansıtılmakta ve aşağılanarak küçük gösterildiği belirtilmektedir. Böylece komünistler

kötülenmekte bütün sorunların sorumlusu olarak yansıtılmaktadırlar. Bütün bu sorunların çözümü olarak ise ABD hükümet politikalarının desteklenmesi istenmektedir. Örnekten de anlaşılacağı üzere sorun açıkça tanımlanmış, nedenler teşhis edilmiş, ahlaki değerlendirmeler yapılmış ve son olarak soruna ilişkin çareler verilmiştir. Bu soğuk savaş örneğinde iletişim süreci iletişimci (kodlayıcı) bilinçli bir şekilde çerçeveler yoluyla ne söyleneceğine karar vermeye ve yine çerçeveler yoluyla rehberlik ederek yargılarda bulunmaktadır. İkincisi metinde belirli anahtar sözcükler (ateist, dinsiz, komünist) ifadeler, basmakalıp görüntüler ve yine rutin haber kaynakları (devlet ya da hükümet görevlileri, din adamları, vb.) ile konuyu destekleyen cümleler ile çerçeveler oluşturulmaktadır. Alıcı'nın düşüncesinde veya kararında kodlayıcının amaçladığı çerçevelemeyi yansıtabilmesini ya da yansıtamamasında, yaşanan çevrede ve kültür önemli bir etken olmaktadır. Kültür genellikle zaten var olan çerçeveleri ifade etmektedir. Söylemin oluşturulmasında temel kaynak, kültürün kendisidir. Kültür bazen dini kurallar, gelenek ve görenekler olarak çerçevelerin içinde yer alır, bazen sonradan kazanılan toplumsal ya da bireysel tutumlar ve yargılar olarak kendini göstermektedir (Gamson, 1992).

Entman çerçeveleme çalışmalarında ahlaki değerlendirilmelerin daha çok soruna ilişkin nedenlerle bağlantı kurmak için yapıldığını vurgulamaktadır (Entman, 1993:56). Sexton, ABD basınında, Filistinli protestocular ile İsrail polisi arasında yaşanan şiddet ile ilgili olarak yer alan haberlerdeki bilgilerin yoğun olarak bu şiddetin sorumlusunu bulmaya yönelik olduğunu belirtmektedir. Haberlerde konuya ilişkin temel sorunun "ilk önce Filistinli protestocuların mı taş attığı" yoksa "İsrail polisinin mi ateş ettiği" üzerine kurulu olduğunu bu nedenle asıl sorunun ne olduğunun anlaşılmasının engellendiğini ifade etmektedir. Şiddeti başlatan hep asıl sorumlu olarak görüldüğünden ahlaki olarak da sonuçlarından sorumlu görülmektedir. Ancak İsrail-Filistin çatışmasındaki temel meselenin şiddeti kimin başlattığından öte bir başka konuya mı -"vaat edilen kutsal topraklara haklı bir dönüş mü" yoksa "işgal edilen vatan topraklarının kurtarılması mı"- dayandığı göz ardı edilmekte çünkü şiddet var olan ilgi çekici niteliği ile diğer konuların önüne geçebilmektedir. Çerçeveleri tam ve güvenilir bir şekilde belirlemeyi mümkün kılmak için haber hikâyelerinin karşılaştırılması gerekmektedir çünkü birçok çerçeveleme yöntemiyle bazı düşünceler "doğal" olarak görülebilirken bazıları ise "dikkate değer olmayan" sözcükler ve görüntülerin yardımıyla haberler içinde saklı kalmaktadır (Sexton, 2001).

Nelson, çerçevelemenin yeni bir bilginin gündeme getirilmesiyle değil eski bilginin eyleme geçirilmesiyle ilgili olduğunu iddia etmektedirler. Bu teoriyle konular hakkında çok bilgili olan insanları doğrudan doğruya bir iddia ile ikna etmenin zor olduğunu, özellikle insanlar "gerçeklerle" donatılmış bir bilgi deposu halindelerse onları bu gerçeklere karşıt iddialar ile ikna etmenin hiç mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Ancak ikna çerçevelemeyle yapılabilirse çok daha kolay ve kabul edilebilir şekilde gerçekleştirilebilir. Özellikle bireyin, sahip

olduğu geniş bilgi yumağı içinde bazı görüşlerinin eyleme geçirilmesi bireyi ikna etmede daha etkili olmaktadır (Nelson, 1997:221).

Edelman, bir olayın bir özelliğini atlama, dışarıda bırakma ve seçici tanımlamalar yapmanın ardından ortaya çıkan yeni durumla ilgili olarak çerçevelerin gücünü ortaya koyan çalışmasında; olağanüstü bir durumun bir özelliği ve sonuçlarının radikal bir biçimde farklı olmasında özellikle onun nasıl gözlemlendiği, sınıflandığı ve baskın görüşün nasıl yansıtıldığı ile doğrusal bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Edelman'a göre, sosyal dünyanın birbirine alternatif yollar yaratan sınıflamalar ve çerçeveler sayesinde kolay çağrışımlar yapılabilen ve haber olmaya hazır konuları bir arada bulunduran bir kaleydoskop olduğunu vurgulanarak önemli olanın konulara nasıl bakıldığı ifade edilmektedir (Edelman, 1993:231).

Kahneman ve Tversky, çalışmalarında asıl gerçeğin başka unsurlarını dışarıda bırakırken yine aynı gerçeğin bazı önemli özelliklerinin seçilerek vurgulanmasının, daha görünür hale getirilmesinin çerçeveleme yöntemi içinde nasıl işlendiğini göstermişlerdir. Araştırmacıların bu deneysel çalışmasında ABD'de yaşayan ve deneye katılan insanlara, Asya'da 600 kişinin ölümüne yol açabilecek beklenmeyen bir salgın olduğu ifade edilmiş ve bu ölümcül salgına karşı A ve B olmak üzere iki farklı alternatif çözüm programının önerildiği söylenmiştir. A programı uygulanırsa 200 kişinin hayatının kurtarılacağı, B programı uygulanırsa 600 kişiden ancak üçte birinin sağ kalacağı, muhtemelen geriye kalan üçte ikisinin hayatlarını kurtarmanın mümkün olamayacağı belirtilmiştir. Deneklerden hangi programı uygulamanın daha iyi olacağına ilişkin alınan tercihler birbirinden çok farklıdır. A programının uygulanmasını isteyenlerin oranı %72, B programının uygulanmasını isteyenlerin oranı %28'dir. Daha sonra yapılan başka bir deneyde aynı durumu "hayatları kurtarmak" yerine "ölüm" gibi çok belirleyici bir sözcük ile betimleyen yeni iki farklı C ve D programları sunulduğunda alınan yanıtlar yine farklı olmuştur. C programı uygulanırsa 400 kişinin öleceği, D programının uygulanması durumunda 600 kişinin üçte birinden hiç kimsenin ölmeyeceği ama üçte ikisinin kaybedileceği söylenmiştir. C programını seçenlerin oranı % 22, D programını seçenlerin oranı ise % 78'dir. A programının ikiz programı olan C programı ikinci deneyde denekler tarafından daha az tercih edilmiştir. Çerçevelemenin şekli değiştiğinde oranlar tersine dönmüştür. Çok canlı şekilde örneklenen bu çalışmadan da anlaşılacağı üzere "çerçeveleme", çoğu insanın hem bir sorunu nasıl hatırladığı ve anladığı ile ona dikkat edip etmediği konusunda hem de bu sorunu nasıl değerlendirip yapacağı seçim üzerinde nasıl etkili olduğu konusunda etkindir. Buradan da hareketle çerçeveleme ile yapılan bir çarpıtma ya da var olan bir durumu değiştirme değildir. Çerçeveleme ile yapılan var olan durum ile ilgili olarak neyin söylendiği ve nasıl söylendiğine karar vermedir. Aktarılan bilgi yanlış değildir ancak habere konu olan taraflar bakımından bazı bilgilerin diğer bilgilere göre çoğu zaman adaletsiz şekilde medyada görünmesi söz konusudur (Kahneman ve Tversky 1984:341).

Bütün bunlarla birlikte Van Dijk'a göre haber metinlerinde olası taraflılık sadece öne çıkan haber aktörü ve konu seçimine dayanmamaktadır. Aynı zamanda olay hakkında haberde yer verilen görüşlerin verilmiş şekliyle de taraf olunabileceği ifade edilmektedir. Van Dijk'a göre haber üretim sürecinde alıntı biçiminin ve kimlerden alıntı yapıldığının (haber kaynağının) güç/iktidar ile yakından ilgisi bulunmaktadır (Van Dijk 1991)

Savaş gibi kaotik olayların yaşandığı zamanlarda basın da kendi arasında bir savaş yaşamaktadır. Böyle sıra dışı zamanlarda medyanın ilgisine yönelik iki boyutlu bir mücadele gerçekleşmektedir: Bir tarafta medyada yer bulma isteği diğer tarafta ise medya çerçevelenmelerini belirleme çabasıdır. Basını ve basındaki anlamlandırma çerçevelerinin yönlendirerek belli bir düşüncenin medyaya hakim kılınması savaş dönemlerinde daha da önem kazanmaktadır. Savaş veya olası savaş durumu gibi olağanüstü durumlarda bir konunun basında temsil edilmesi ve bunun ötesinde anlam çerçevelerini üstü örtük ya da açık şekilde belirlenmesi doğal olarak kamuoyunun desteğini kazanmada önemli hale gelmektedir. Çatışmanın kendisi zaten devamlılık arz eden, arkası gelen, duygusal bakımdan yoğun, çok ihtilafli, taraflı ve etkileyici görüntüleri olmasından dolayı haber konusu olarak seçilmeye uygun düşmektedir.

Çatışma ya da krizlerle ilgili olarak yapılan çalışmalarda önemli bulgular arasında kriz sırasında verilen haberlerin devlet (hükümet) destekli olduğu iddia edilmektedir. Bu konu ile ilgili diğer bir düşünce ise bilginin devlet kontrolünde dağıldığıdır. Kriz sırasında kamuoyuna yayılan bilgiler ile bir ulus, kahraman ve haklı gösterilirken diğer taraf merhametsiz ve ahlaksız olarak gösterilebilmektedir. Örneğin Iyengar ve Simon, yaptıkları çalışmada Körfez Savaşı sırasında haberlerin %50'sinin hükümet sözcüleri veya resmi kaynaklar tarafından bildirildiğini ifade etmektedirler. Bu nedenle bir konuyla ilgili olarak haber kaynaklarından dolayı haberlerdeki baskın, ikna edici, tek yönlü söylem gerçek ya da gizlenmiş olanın ortaya çıkmasında önemli bir engel oluşturmaktadır (Iyengar ve Simon (1993:365).

Çerçeveleme çalışmalarında taraf olunan kesim olumlu gösterilirken diğer taraf ise olumsuzlanmaktadır. Bu düşünce ilgili olarak yine Körfez Savaşı'nda ilgili olarak yapılan bir çalışmada Kanjiranthikal ve Hickey mitolojik arketiplerle tanımlanan ABD ve Birleşmiş Milletler güçlerinin haberlerde kahraman olarak tasvir edildiğini ve iyi, örnek insanlar olarak görüldüğünü ifade etmektedirler. Yine bu tanımlamanın birer parçası olarak Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin bir şeytan olarak nitelendirilmektedir. Böyle olunca haberleri takip edenler Saddam Hüseyin'e düşmanlık besleyerek onu kötü görmektedirler. Savaşın diğer aktörleri Başkan Bush ve General Schwarzkopf çok inançlı karakterler olarak haberlere yansımaktadırlar. Ayrıca ABD askerleri birer kurtarıcı, çok yetenekli, tüm zorlukların üstesinden gelen mükemmel insanlar olarak haberlere konu olmuşlardır (Kanjiranthikal ve Hickey 1993:103). Savaş zamanlarında

çerçevelerin çoğu, aşırı derecede işleyen yaygın yanlışlıklar, çarpıtmalar ve uygulamalarla yaratılır. Bunun için konular basitleştirilir, uluslar karşı karşıya getirilerek bölünür ve toplumlar savaş taraftarlığı içinde tek bir ülkenin arkasında birleştirilir. Geçmişteki savaş haberlerine odaklandığımızda, tartışmaların nasıl azaltıldığını, savaşa olan desteğin nasıl artırıldığını ve savaşı reddedenlerin nasıl damgalandığını ve marjinalleştirilerek küçültüldüğünü, özellikle 1991'deki Körfez Savaşı'nda görülmüştür.

Yöntem ve Veri Toplama Süreci

Çalışmadaki temel sorunsal "ABD'nin İran'ın kitle imha silahı yapma iddiası" ile ilgili haberlerin sekiz farklı gazetede nasıl haberleştirildiğidir. İçerik analizi tekniğinin kullanıldığı çalışmada gazetelerin İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili haberlerinin tümü değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmanın amaç soruları şu şekilde oluşturulmuştur:

- Gazetelerde yer alan haber konuları nelerdir? Bu haberlere ayrılan yer ve öncelik sırası nedir?
- Haberlere ayrılan yer ile haberlerin önceliği arasında bir ilişki var mıdır?
- Bu haberlerde yer alan kişi ve ülkeler kimlerdir ve nasıl sunulmuşlardır?
- Haberlerde yer alan haber kaynakları kimlerdir?
- Ülkeler ve Liderler haberlerde nasıl tanımlanmaktadır?
- Gazetelerde hangi konular, nasıl sunulmuştur?

Çalışma kapsamında belirlenen Hürriyet Milliyet, Sabah, Radikal, Yeni Şafak, Türkiye, Zaman Cumhuriyet gazeteleri taranmış, Eylül 2005-Nisan 2006 tarihleri arasında ABD'nin İran'ın kitle imha silahı yapma iddiasını temel alan 602 haber incelenmiştir. Bu dönem içerisinde çıkan ve çalışmanın temel sorunsalını içeren tüm haberler çalışma kapsamına alınmıştır. Toplam sekiz ay tarama yapılmıştır. Tarama sürecine eylül ayında başlanmasının nedeni ABD tarafından İran'ın nükleer çalışmalarının barışçıl amaçlı olmadığına ilişkin ilk açıklamaların bu ay içinde yapılmasıdır. Çalışmanın nisan ayının sonunda bitirilmesinin nedeni ise ABD basınında İran'a yönelik bir askeri operasyon olasılığının arttığı yönünde ABD basınında ilk kez yayınlandığı tarih olmasıdır.

Bu çalışmada, Entman, tarafından "seçim" ve "göze çarpma/dikkat çekme" olarak tanımlanan çerçeveleme kuramının iki temel kavramı hareket noktası olarak belirlenmiştir. "Seçim" için; gazetelerin kritik tercihlerinin temeli olan ve olayların ve/veya konularının haber konusu olarak gazetelerde yer alması ve bu haber konularının kaç kez tekrarlandığı belirlenmiştir. "Göze çarpma/dikkat çekme" için ise haber konularına gazetelerde ne kadar yer ayrıldığı ve bu haberlerin sayfada kaçınıcı sırada olduğu belirlenmiştir. Çalışma kapsamında gazetelerde yer alan haber konuları belirlenmiş ve kategorik olarak sınıflanmıştır. Haber konularının belirlenmesinde öncelikle haber metninde, daha sonra ise

başlıkta yer alan bilgiler doğrultusunda haberler kategorilere ayrılmıştır. Daha sonra haberlerin hangi sayfada, hangi sırada (sayfanın neresinde) ve ne kadar yer ayrıldığı belirlenmiştir. Taranan haberler daha sonra birinci sayfada, birinci sayfadan içeriye gönderme ya da sadece iç sayfalarda yer alıp almadığına göre sınıflanmıştır. Bunun yanı sıra haberler sayfada kaçınıcı sırada yer aldığına göre ayrıca sıralanmıştır. Haberlerin sıralanmasında birinci, ikinci ve üçüncü sırada olup olmadıkları dikkate alınmış üçüncü sıradan sonra yer alan haberlerin tümü alt sıralarda yer alan haber olarak değerlendirilmiştir. Sıralamaya sol üst köşeden başlanmış haberler alt alta sıralanmış ise ilk haberden sonraki haberler ikinci ve üçüncü haber olarak kabul edilmiş, haber hiyerarşisi okuma yönünde soldan sağa devam ediyorsa en büyük başlıkla yazılan haber birinci diğer haberler ikinci, üçüncü ve alt sıralardaki haber olarak değerlendirilmiştir. Burada habere ayrılan yer ve başlığı en büyük puntuyla yazılmış haber önem sırası bakımından öncelikli olarak kabul edilmiştir.

Haber kaynağı olarak bilginin açıkça kimden ya da nereden alındığı haberde belirtiliyorsa tanımlı şekilde verilen haber kaynağı olarak kabul edilmiş eğer haber kaynağını açıkça niteleyen ya da tarif eden bir sözcük yoksa haber kaynağının belirsiz olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca haberlerin kimler tarafından yazıldığını ya da hazırlandığını belirten haber mahreçleri haber kaynaklarını sınıflamada belirleyici olmuştur.

Haber içeriğinin tanımlanmasında habere açıkça söylenen konuyu tanımlayan, tarif eden ya da haberi niteleyen sözcükler değerlendirmeye alınmıştır. Analiz sırasında haberde açık olarak yer alan konunun cümle yapısı bakımından olumlu ya da olumsuz şekilde yer alması değerlendirmeye alınmakla beraber haberde yer alan kişi, ülke, konuları açıklayan ya da temsil eden sözcükleri niteleyen sıfatlar belirleyici olmuştur.

Bulgular

Elde edilen verilere göre en fazla haber konusu olarak "İran'ın nükleer faaliyetleri" gelmektedir. Bu haber konusu içinde nükleer çalışmaların gidişatı, bu faaliyetlerin durumu ile ilgili olarak ABD ve İran arasındaki karşılıklı çatışma ve konuya ilişkin verilen bilgileri içermektedir. Bu kategori altında İran'ın çevre ülkeler için de tehdit olabileceği ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. İkinci olarak en fazla yer alan haber konusu ise "İran'a askeri operasyon yapma olasılığı"dır. ABD'nin İran'a askeri operasyon yapma olasılığı konulu haberlerin bir alt başlık olarak tanımlanabilecek "İki ülkenin askeri gücü" ile ilgili haberler ile birleştiğinde bu haberlerin oranı %15'i geçmektedir (Tablo 1). Gazetelerde nükleer faaliyetler ile ilgili haberlerden sonra en çok yer alan askeri operasyon haberlerinin olması anlamlıdır. Diğer haber konuları başlığı altında verilen haberler İran ile ilgili ekonomi, kültür ve benzeri türde haberlerdir. Bu haberler içinde İran'daki gündelik yaşam haberleri de bulunmaktadır. Bu haberlerin tümü nükleer

faaliyetler ile ilgili haberler ile birlikte verilmektedir. Haber konularının gazetelere göre dağılımında en çok dikkat çeken konular arasında İran Rejimi ile ilgili haberlerin daha çok Hürriyet, Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde yer bulmasıdır. ABD tarafından İran'a yapılacak bir askeri operasyon ile ilgili olarak en çok haber yapan gazeteler Zaman ve Sabah gazeteleridir. Türkiye-İran ilişkilerine en çok önem veren gazeteler Zaman, Yeni Şafak, Sabah, Cumhuriyet, Milliyet gazeteleridir. İran konulu ABD-Türkiye ilişkilerin önem veren gazeteler ise Zaman, Radikal ve Yeni Şafak'tır.

Tablo 1: Gazetelere göre haber konularının dağılımı

HABER KONULARI	GAZETELER (%)								
	Zaman	Radikal	Sabah	Vakit	Hürriyet	Cumhuriyet	Milliyet	Yeni Şafak	Toplam
İran'ın nükleer faaliyetleri	15,9	17,5	20,0	64,1	44,1	41,7	51,3	10,6	33,2
İran'a askeri operasyon yapılma olasılığı	20,3	9,5	30,0	1,6	2,9	11,3	13,2	12,8	12,2
AB ve diğer ülkelerin İran ile ilişkileri	14,5	12,7	5,0		13,2	1,7	9,2	19,1	9,4
ABD-Türkiye (İran) ilişkileri	11,6	12,7	3,3		4,4	5,2		14,9	6,7
BM ve Atom enerjisi kurumu kararları	10,1	3,2	18,3		1,5	5,2		8,5	5,7
İran rejimi		3,2	1,7		19,1	5,2	14,5	1,1	5,6
Türkiye İran ilişkileri	7,2	1,6	5,0	3,1	1,5	8,7	6,6	5,3	5,3
ABD'nin İran'ın silah yaptığı iddiaları	8,7	9,5	3,3	4,7	1,5	,9			3,1
İki ülkenin askeri gücü		9,5	3,3	1,6	5,9	1,7	2,6	1,1	3,0
ABD ortadoğu politikası	2,9		3,3		4,4	1,7	1,3	3,2	2,1
Türkiyenin ulusal çıkarları	1,4				1,5	6,1		2,1	1,8
ABD karşıtı eylemler				4,7			1,3	2,1	1,0
İran ile ilgili diğer haberler	7,2	20,6	6,7	20,3		10,4		19,1	11,0
Gazetelere Göre Toplam Haber Sayısı	69	63	60	60	68	115	76	94	609

Çalışmada haber konularının tümünü ayrılan alan yerine en çok haber yapılan ilk üç konuya ayrılan alan belirtilmiştir (Tablo 2). İran'ın nükleer faaliyetlerini konu alan haberlere en çok alan ayıran gazetelere sırasıyla Milliyet, Cumhuriyet, Hürriyet ve Vakit gazeteleridir. İran'a askeri operasyon yapılma olasılığını konulu haberlere en çok alan ayıran gazeteler sırasıyla Yeni Şafak, Zaman, Sabah ve Milliyet gazeteleridir. Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin haberlerdeki olumlu nitelendirmeler İran'ın nükleer çalışmalarının tehlikeli bulunması ve bu nedenle askeri bir operasyonla karşı karşıya kalmasının doğal olduğuyla ilgiliyken olumsuz nitelendirmeler olası bir operasyonunun bölgedeki dengelerin değişmesine, Türkiye'nin ekonomisinin kötü etkileneneğine, bölgesel barışın bozulacağına yönelik, nitelendirmeleri içermektedir.

Tablo 2: Gazetelerde en çok alan ayrılan haber konuları

HABER KONULARI	GAZETELER (cm ²)							
	Zaman	Radikal	Sabah	Vakit	Hürriyet	Cumhuriyet	Milliyet	Yeni Şafak
İran'ın nükleer faaliyetleri	3080	3360	2520	11760	10150	17675	26530	5040
AB ve diğer ülkelerin İran ile ilişkileri	3640	3080	770	0	5740	210	1680	1680
İran'a askeri operasyon yapılma olasılığı	7700	2205	5460	420	2520	2660	5040	7910

Haberlerin gazetelerde yayınlandığı sıra ile bu haberlere ayrılan yer arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($r = 0.491$ $P < .01$). Buna göre haberler ilk sıralarda yer aldıkça bu haberlere gazetede ayrılan yer artmaktadır (Tablo 3). Entman, tarafından "*seçim*" ve "*göze çarpma/dikkat çekme*" olarak tanımlanan çerçeveleme kuramının iki temel kavramından dikkat çekmede haberlerin öncelik sırası ve bu haberlere ayrılan yer arasındaki ilişki değeri önem kazanmaktadır. Tablo 3'deki bulgular "İran'ın nükleer faaliyetleri, İran'a askeri operasyon yapılma olasılığı, AB ve diğer ülkelerin İran ile ilişkileri" konulu haberlerin diğer haberlere göre daha önemli ve değerli olduğu yönündedir.

Tablo 3: Haberlere ayrılan yer ile haberlerin önceliği arasındaki ilişki

		SIRA	YER
SIRA	Pearson Correlation	1	,491**
	Sig. (2-tailed)	,	,000
	N	609	609
YER	Pearson Correlation	,491**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,
	N	609	609

Araştırma sürecinde İran'ın nükleer faaliyetleriyle ilgili olarak toplam üç haber gazetelerin birinci sayfasında yer almıştır. Birinci sayfadan iç sayfalara gönderilen haberler iç sayfadaki sıralanışlarına göre değerlendirmeye alınmış olunmakla bu haberlerin hiç biri ilk sayfada ilk üç haber içinde yer almamıştır. Bununla birlikte haberlerin %13,5'i ilk sayfada yer almış geri kalanlar iç sayfalarda yayınlanmıştır. Ayrıca bu haberlerin %39,3'ü buldukları sayfada birinci haber olarak yer almıştır (Tablo 4). İlk üç sırada yer alan "İran'ın nükleer faaliyetleri", "ABD'nin İran'a askeri operasyon yapma olasılığı" ve "AB ve diğer ülkelerin İran ile ilişkileri" başlıklarıyla yer alan haber diğer haberlerden daha fazla önemsenmeleri nedeniyle yine aynı şekilde hem ilk sayfada yer bulma hem de birinci haber olma bakımından öncelikli sırada ve sayfada yayınlanmışlardır.

Tablo 4: Haberlerin sayfalara göre sıralanışı

SAYFA	SIRA (Yüzde)				
	1. Haber	2. Haber	3. Haber	Alt haber	Toplam
Birinci sayfa	33,3	33,3		33,3	,5
Birinci sayfadan içeriye devam	40,5	16,5	20,3	22,8	13,0
İç sayfa	39,3	23,3	12,3	25,0	86,5

Haberlerde verilen bilgilerin önemli bir kısmı yabancı ajans, televizyon kanalı, gazetelerden alınmıştır. Dış ülkelerde görev yapan muhabirler kendilerine verilen haber bültenleri, kısa görüşmeleri ya da açıklamaları isim vermeden veya ima ederek haber yapmışlardır. Bu şekilde yapılan haberlerin tümü muhabir kaynaklı olarak belirlenmiştir. Daha sonraki sıralarda Türkiye Cumhuriyeti Bakanlıkları'ndan, İran Cumhurbaşkanı ve İranlı Bürokratlar tarafından yapılan açıklamalar gelmektedir. Tablo 5'den de anlaşılacağı üzere gazeteler ABD kaynaklarına değil İran kaynaklarına daha fazla önem vermektedirler.

Tablo 5: Haberlerin kaynaklarının dağılımı

Kaynaklar	Yüzde
Yabancı Ajans/Medya	23,5
Muhabir	15,4
TC Bakanlıkları	14,6
İran Cumhurbaşkanı	9,0
İranlı Bürokrat	9,0
ABD'li Bürokrat	5,9
Haber Kaynağı açık değil	5,4
BM-Dünya Atom Enerjisi Kururumu	5,3
AB Diplomat	3,3
Komşu ülkelerin liderleri	3,0
Bilimadamları	3,0
ABD Başkanı	2,6
Toplam	100,0

Gazetelere göre ABD ve İran farklı şekillerde sunulmuşlardır. Hürriyet ve Milliyet gazeteleri ABD ile ilgili haberlerde ABD'yi olumlayan sözcükleri daha fazla kullanırken Vakit gazetesi olumsuz şekilde değerlendirilmiştir. İran'ı en çok olumlayan Vakit ve Yeni Şafak gazeteleridir. Hürriyet ve Milliyet gazeteleri İran'ı en fazla olumsuz şekilde haberleştiren gazetelerdir. Bu gazetelerde İran'ın askeri

gücü önemsenererek ve büyütülerek verilmiştir (Tablo 6). Bir tabloda verilmemekle birlikte İran Cumhurbaşkanı ve ABD Başkanı ile ilgili yapılan bir karşılaştırmada Vakit ve Yeni Şafak gazeteleri İran Cumhurbaşkanı'nın politikalarından olumlu nitelendirmelerde bulunurken Hürriyet ve Milliyet gazeteleri İran Cumhurbaşkanı'nın politikalarını olumsuz olarak değerlendirmektedir. ABD Başkanı Bush ile ilgili belirgin bir olumlama gözlenmezken olumsuz nitelendirmeler Vakit ve Yeni Şafak gazeteleri tarafından yapılmıştır. Özellikle İran yönetimi, ve İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili haberlerde İran'ı olumsuzlayan sıfatlar kullanılmıştır. Bu tanımlamalar; şer eksenli, terörün merkezi, barış dışı faaliyetlerde bulunan, terörizm destekçisi, tehditkar, şantajcı, tehlikeli güç odağı, terör destekçisi kaygı ve endişe verici şeklinde verilirken, vakit gazetesinde ABD yönetimi ve İsrail Siyonist rejim, nükleer silah deposu, nükleer silah destekçisi, istilacı gibi sözcükler ile tanımlanmaktadır. İran ile ilgili olumlamaların çoğu BM Atom Enerjisi Kurumu'ndan yapılan açıklamalarda ya da Kuzey Kore gibi nükleer faaliyetler konusunda yakın takip altında olan ülkelerin liderlerden gelen açıklamaların içinde yer almakta doğrudan haberi yazanın ifadeleri içinde bulunmamaktadır. BM yetkilileri genellikle bu açıklamaları İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili yapmayı taahhüt ettiği işbirliği konularından sonra gelmektedir. ABD'ye ilişkin olumlamaların çoğu ABD müttefiki ülkelerin liderlerinin terörizm karşıtı faaliyetler veya girişimler ile ilgili destek açıklamalarında geçmektedir.

Tablo 6: Gazetelere göre ABD ve İran sunumu

GAZETELER	ABD			Toplam	İRAN			Toplam
	Olumlu	Olumsuz	Nötr		Olumlu	Olumsuz	Nötr	
Zaman	11,6	11,6	76,8	100,0	8,7	31,9	59,4	100,0
Radikal	1,6	19,0	79,4	100,0	1,6	22,2	76,2	100,0
Sabah		5,0	95,0	100,0	1,7	8,3	90,0	100,0
Vakit		53,1	46,9	100,0	53,1	1,6	45,3	100,0
Hürriyet	30,9	16,2	52,9	100,0	16,2	76,5	7,4	100,0
Cumhuriyet	0,9	7,8	91,3	100,0	4,3	33,0	62,6	100,0
Milliyet	42,1	14,5	43,4	100,0	18,4	77,6	3,9	100,0
Yeni Şafak	3,2	35,1	61,7	100,0	33,0	10,6	56,4	100,0
TOPLAM	10,8	19,9	69,3	100,0	16,9	33,0	50,1	100,0

İran rejimi ile ilgili haberlerde geçen ifadelerde belirgin bir olumlama yokken Hürriyet ve Milliyet gazeteleri rejimi olumsuz nitelikte değerlendiren ifadelere yer vermişlerdir. Olumsuz nitelendirmeler arasında molla rejimi, baskıcı rejim, kadın karşıtı rejim, terörist rejim gibi ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca İran kendi "tutucu, laiklik karşıtı" rejimini başka ülkelere ihraç etmeye çalışan bir ülke

olarak tanımlanmaktadır. Bu tip sözcükler farklı haberlerde bir arada kullanılmakta ya tekrar edilmektedir. ABD karşısında bölgesel bir güç olarak İran rejimine yönelik olumlu bir niteleme Yeni Şafak gazetesinde belirlenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7: Gazetelere göre İran rejimi

GAZETELER	İran Rejimi			Toplam
	Olumlu	Olumsuz	Nötr	
Zaman	1,4	15,9	82,6	100,0
Radikal		3,2	96,8	100,0
Sabah	1,7		98,3	100,0
Vakit	1,6		98,4	100,0
Hürriyet		47,1	52,9	100,0
Cumhuriyet		7,0	93,0	100,0
Milliyet		53,9	46,1	100,0
Yeni Şafak	5,3	3,2	91,5	100,0
TOPLAM	1,3	15,9	82,8	100,0

ABD'nin İran'a yönelik bir askeri operasyon düzenlemesi ile ilgili haberlerde gazetelerde genellikle tarafsız bir dil kullanmakla beraber Hürriyet ve Milliyet gazetelerinin olumlu nitelikteki ifadeleri ile olumsuz nitelikteki ifadeleri birbirine çok yakın değerler olarak ortaya çıkmıştır. Bu olumlamalar İran'ın destek verdiği iddia edilen terör faaliyetleri ile ilgili konularda yer almaktadır. Ayrıca Yeni Şafak gazetesi bir askeri operasyonu olumlamazken belirgin bir şekilde operasyon ile ilgili haberlerde olumsuz nitelemeler bulunmaktadır (Tablo 8). Bir tabloyla gösterilmemesine rağmen ABD-İran arasındaki ilişkiler gazetelerde olumsuz olarak haberleştirilmiştir. Özellikle İran Cumhurbaşkanı'nın çıkışları barışı bozan lider olarak sunulması iki ülke arasındaki ilişkilerde belirleyici unsur olarak yer almaktadır.

Tablo 8: Gazetelere göre ABD'nin İran'a yönelik askeri bir operasyon düzenlemesi

GAZETELER	ABD'nin askeri operasyon yapması			Toplam
	Olumlu	Olumsuz	Nötr	
Zaman	2,9	18,8	78,3	100,0
Radikal		4,8	95,2	100,0
Sabah		3,3	96,7	100,0
Vakit		4,7	95,3	100,0
Hürriyet	13,2	16,2	70,6	100,0
Cumhuriyet	,9	3,5	95,7	100,0
Milliyet	18,4	15,8	65,8	100,0
Yeni Şafak	1,1	20,2	78,7	100,0
TOPLAM	4,4	11,0	84,6	100,0

Sonuç

ABD ve İran tarafından karşılıklı yürütülen bu krizde her iki ülkenin de kendine göre çıkarları bulunduğu söylenebilir. ABD'nin en başta Irak savaşının kötü bir örnek olması ABD istihbarat kaynaklarına olan güvenin sarsılması, Müslüman dünyasından sert tepkiler gelmesi, ABD kamuoyunun madden ve manen yıpranması, içeride benzin fiyatları artarak rekorlar kırması gibi nedenlerden dolayı bir savaşı göze alamayacağı uzmanlar tarafından vurgulanmaktadır. Yine aynı şekilde rejimin geleceğini düşünen İran'ın içte demokrasi hareketlerini dışarıda ise ABD ve İsrail'i tehdit olarak görmekle beraber bir savaş istemeyeceği uzmanlar tarafından savunulmaktadır. Krizlerle beslendiği ifade edilen İran'ın Irak savaşının sonuçlarından dolayı, çevresinde kurduğu müttefiklerin Birleşmiş Milletleri "tanımayan", gerektiğinde müttefiklerini hiçe sayan ABD karşısında bir işe yarayamayacağı endişesi ve olası bir savaş durumunda demokrasi isteyen rejim karşıtlarının etkisiyle halk desteğini kaybetme korkusuyla bir savaşa giremeyeceği belirtilmektedir (Keskin 2006:68).

Türkiye ve ABD yetkililerince İran'ın bölgedeki konumu ile ilgili olarak birbirini tamamlayan biçimde etkili bir güç odağı haline geldiği haber metinlerinde yer alırken aynı zamanda önlem alınması gereken bir durum olarak haberler dışında köşe yazılarında da yer almaktadır. Yabancı basından yapılan alıntılarda özellikle ABD ve İngiltere basınında İran'ın nükleer silah üretebilen bir ülke durumuna geldiğinde bölgedeki diğer ülkeler için tehdit unsuru olacağı vurgulanmakla beraber, bu tehditten en çok etkilenecek ülkeler arasına dikkat çekecek bir biçimde Türkiye konmaktadır. Takip eden günlerde -olasılıkları

değerlendirme aşamasında- silah üreticilerinin Türkiye ve risk grubuna giren ülkelere yeni teklifler götürdüğün dair bilgiler yine bu haberlerde yer almaktadır. İran'ın nükleer faaliyetleriyle ilgili yaşananların sadece İran'ı ilgilendirmediği olayların çevresel bir etki yaptığı gazetelerin tümünde bulunmaktadır. Ayrıca İran'dan etkilenen ve destek alan diğer "tehdit" unsurları da haber metinlerinde yer bulurken özellikle Lübnan'ın güneyine hakim olan Hizbullah, Şiiilerin yönetimde etkili olduğu Suriye, ve son olarak bunlardan destek alan Filistin'deki Hamas ile ilgili son gelişmeler İran'ın nükleer faaliyetleri ile ilgili haberlerin önemli bir kısmında yer almaktadır. Yine bu haberlerde tüm bu unsurların Şii gruplar üzerinden bölgede hızla yayılacakları ve "rejim" dönüşümleri yapabileceklerine gündeme getirilmektedir. ABD'nin yeni hedefi olarak İran'ı etkisizleştirmek için doğrudan bir savaş tercih edilmeyecek olsa bile İran'ın Lübnan ve Filistin'deki "müttefiklerine" ilişkin haberler yine İran konulu haberler ile iç içe yer almaktadır.

Araştırma kapsamında taranan, liberal gazeteler olarak tanımlanabilecek Hürriyet, Milliyet, Sabah gazeteleri İran'ın yönetim şeklini, toplumsal yaşama rejimin etkisini İran'ın nükleer faaliyetleriyle ilgili haberlerle beraber vererek İran'ın Türkiye için tehlikeli bir ülke olduğunu belirtmişlerdir. Bunların dışında Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "İran'ın nükleer yolculuğu" konulu araştırma dosyasında bir bölümün başlığı, "Türkiye İran füzelerinin menzilinde" şeklinde verilirken çevre ülkeler için ne kadar büyük bir tehdit olduğu vurgulanmaktadır. Radikal gazetesinde Rusya'dan sonra dünyanın ikinci büyük doğalgaz yataklarına sahip olan İran'ın doğal kaynaklarının neredeyse tümünü ihraç etmesi üzerine kurulu bir haberde buralardan gelecek geliri halkın refahı için kullanmak yerine rejimi devam ettirmek amaçlı kullanılması ve bu kadar doğal enerji kaynağına sahipken nükleer güç olma isteğinin ardında iktidarın devamlılığında başka bir amacı olmadığı ifade edilmektedir. Özellikle İsrail ile ilişkilendirilen haberlerde İsrail'in nükleer silahlarını kullanma olasılığının aslında çevresel etkileri yüzünden imkansız olduğu yazılmaktadır. Vakit gazetesi ise yine aynı şekilde sosyal yaşamıyla ve rejimle ilgili konuları nükleer faaliyetlerle ilişkilendirirken İran'ı Türkiye'nin örnek alması gereken bir ülke olarak tanımlamıştır. Özellikle araştırmada seçilen dönem içinde ulusal/yaygın Türk televizyon kanalları İran'daki toplumsal hayatla ilgili Tahran'dan görüntüler eşliğinde bilgiler vermişlerdir. Hürriyet ve Milliyet Gazetelerinin ait olduğu medya grubunun televizyon kanallarında baskıcı ve tutucu İran yönetiminin sonuçları İran halkının ağızından ekrana taşınmıştır. Bu gazeteler, Vakit ve Yenişafak gazetelerinde İran Düşmanı Medya ve Boyalı Basın şeklinde sunulmaktadır.

Çalışma kapsamındaki gazetelerde yayınlanan haberlerdeki bilgilerin yabancı kaynaklı olması, bilgi dezenformasyonuna yol açacağı gibi bu bilgilerin manipülatif olma ihtimalinin de gözden kaçırılmaması gerekir. Özellikle yabancı basın kaynaklı yorum yazılarını konu alan haberlerde olasılık hesapları üzerine kurulu yeni Ortadoğu ve İran projeleri anlatılmaktadır. İran'ı olumsuzlayan haberlerin tümü ya İran'ın bir İslam Cumhuriyeti olması ve bireysel özgürlükleri

din adına kısıtlıyor olmasına ya da yine son dönemde İslami Terör olarak adlandırılan ve ABD'nin 11 Eylül sonrasında peşine düştüğü oluşumlara olan İran desteği, nükleer silah yapma veya bunu kullanma olasılığının belirsizliği üzerine kurulmaktadır. Bazı haberlerde yer alan ve ABD yetkililerinin vurgu yaptığı diğer bir olasılık ise bu silahların terör örgütlerinin eline geçmesidir.

Çalışma kapsamında taranan Hürriyet, Milliyet, Sabah, Radikal ve Cumhuriyet gazetelerinde İran'ın nükleer faaliyetleri tehlikeli ve tehditkar bulunurken İran rejiminin baskıcı ve güvenilmez bulunması devamlı olarak vurgulanmaktadır. Muhafazakar ya da İslami içerikte yayın yapan gazetelerdeki haberlerde mesafeli de olsa İran her zaman siyasi, ekonomi ve dini yönden yakından izlenmesi gereken bir ülke olarak tanımlanmaktadır.

Kaynakça

- EDELMAN, M. J. (1993). "Contestable Categories and Public Opinion", *Political Communication*, 10(3).
- ENTMAN, Robert M. (1993), "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication Autumn*.
- ENTMAN, Robert M. (1991), "Framing U.S. Coverage of International News: Contrast in Narrative of the KAL and Iran Air Incidents", *Journal of Communication, Autumn*.
- GAMSON, W.(1992), *Talking Politics*, New York, Cambridge University Press.
- IYENGAR, Shanto & SIMON Adam (1993), "News Coverage of the Gulf Crisis and Public Opinion: Study of Agenda-Setting, Priming, and Framing", *Communication Research*, 20 (3).
- KAHNEMAN, D. & TVERSKY, A. (1984), "Choice, Values, and, Frames", *American Psychologist*, 39.
- KANJIRANTHINKAL, Mathew & HICKEY Joseph V. (1992). "Media Framing and Myth: The Media's Portrayal of Gulf War", *Critical Sociology*, 19 (1).
- KESKİN, Arif (2006), "İran Ne Yapmak İstiyor?", *Stratejik Analiz*, Sayı 73.
- NELSON, Thomas E., ZOE M. Oxley & CLAWSON Rosalee A. (1997). "Towards a Psychology of Framing Effects", *Political Behavior*, 19 (3).
- ZHONGDANG, Pan, & KOSICKI Gerald M. (1993). "Framing Analysis: An Approach to News Discourse", *Political Communication*, 10 (1).
- SEXTON, Jack (2001). "News Framing and War: A Match Made in Heaven", <http://www.asc.upenn.edu/usr/jsexton/NewsWatch/Essays/framing.htm>, 05.10.2001.
- VAN DIJK A. Teun (1991). *Racism and The Press*, London, Roudledge Pres.